Ulakbilge

Sosyal Bilimler Dergisi

ISSN: 2148-0451

ARTSÜREM

Yıl 7 / Sayı 35- 2019

Hakkında

Makalelerin Ulakbilge`de yayımlanabilmesi için, daha önce bir başka yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması gerekir. Daha önce sempozyum, kongre v.b. bilimsel toplantılarda sunulmuş; ancak yayımlanmamış bildiriler ile lisansüstü tezlerden üretilmiş çalışmalar da yayına kabul edilir.Ulakbilge, yılda on iki sayı olarak yayımlanır. Her yılın sonunda derginin yıllık dizini hazırlanır. Dergi, Yayın Kurulu tarafından belirlenen yurt içi ve dışındaki kütüphanelere, uluslararası indeks kurumlarına ve abonelere, yayımlandığı tarihten itibaren bir ay içerisinde gönderilir.Ulakbilge`ye gönderilen yazılar, önce editörlerce dergi ilkelerine ve yazım kurallarına uygunluk açısından incelenir. Uygun görülen yazılar, Yayın Kuruluna iletilir. Yayın Kurulu, gelen yazının içeriğini inceler, makaleyi ilgili alanda 2 hakeme gönderir. Yayın Kurulu, gelen hakem raporlarına göre yazının yayımlanıp, yayımlanmayacağına karar verir. Yayın Kurulu tarafından, yayımlanmasına karar verilen yazılar, editörlerce yayın sırasına alınır ve yazarlara bilgi verilir. Değerlendirme süreçleri "çift-kör" olarak yürütülür. Ulakbilge`de yayımlanması kabul edilen yazıların telif hakkı Ulakbilge Dergisi'ne devredilmiş sayılır. Yayımlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergideki, yazı ve fotoğraflardan, kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.Ulakbilge`nin yayın dili Türkçe, İngilizce ve Rusça'dır. Ulakbilge, uluslararası indekslerce dizinlenmektedir. Derginin güncel hakem listesi, ulakbilge.com adresinde yer almaktadır.

About ULAKBİLGE

Articles to be sent to Ulakbilge Journal are expected to be original and to contribute to univeral science. Besides, the journal gives place to articles and interviews that introduce scientists, artists and publications. In order for an article to be published in Ulakbilge, it is necessary for it not to be published anywhere before or accepted to be published. Papers that have been presented in a symposium or conference before but have not been published and studies produced from postgraduate thesis are also welcomed.Ulakbilge is published twelve times a year. At the end of each year, the index of the journal is prepared and published in Winter issue. The journal is sent to the libraries in the country and abroad, international index institutions and subscribes by the editorial board within a month after publication. Ulakbilge gives a priority to publish the academic writings that are created from master and doctoral thesis. In addition to academic thesis, the institutional, applied and interdisciplinary studies are also accepted to be published. The main aim of the journal is to increase junior scientists contribution to social sciences and humanities. The languages of journal - Turkish, English and Russian. Ulakbilge uses double blind peer review.

www.ulakbilge.com

Sanat ve Dil Araştırmaları
Enstitüsü

www.sada.org.tr

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi
Ulakbilge Journal of Social Sciences

ARTSÜREM

ISSN: 2148-0451
Cilt 7Sayı 35

2019/4

ulakbilge.com / 30.04.2019

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

İmtiyaz Sahibi / Publisher
Sanat ve Dil Araştırmaları Enstitüsü

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Gerhard HOFBAUER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Tatiana KRAYUSHKINA (Rusya Bilimler Akademisi)
Prof. Dr. Layli ÜKÜBAYEVA (Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi)
Prof. Dr. Nigare MAMTIMIN (Xinjian Üniversitesi)
Prof. Yuristanbek ŞIGAYEV (Kırgızistan Gapar Aytiyev Müzesi)
Doç. Dr. Levan SILAGADZE (Ivan Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Oğuz YURTTADUR (Selçuk Üniversitesi)

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief
Prof. Dr. Fatih BAŞBUĞ (Akdeniz Üniversitesi)

Editör Yardımcısı / Vice Editor
Ahmet İŞCAN

Elektronik Yayın Yönetimi / Web Management and Design
Eşref YARIMCA / Caner ÇAVUŞ

Kapak Resmi:
Hülya Sözer, "Will you look at me for a second?"

Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor
Fırat BAŞBUĞ

Adres
Aleksander Dubçek Caddesi 18/B Çankaya/ANKARA

Kuruluş Yılı
2013

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

HEGELCİ VE MARKSİST DİYALEKTİK KAPSAMINDA ŞERİF MARDİN'İN "MERKEZ-ÇEVRE" KURAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ
Mehmet Devrim TOPSES ……………………..……………..……………..……………..……………..……..…..........293

KAMPIN BİYOPOLİTİKASI: YEVGENİYA GINZBURG VE VARLAM ŞALAMOV'UN GULAG TANIKLIĞINDA BEDEN
Duygu ÖZAKIN……………………….....……………....................……………………………………………………...301

KURGULANMIŞ BEDEN ÖZNE YAKLAŞIMINDA YAŞAM ÖLÜM KARŞITLIĞI VE ÖTEKİ SANAL GERÇEKLİK
Tuba GÜLTEKİN- Seda BALKAN…………………..............................………………….……………………..……....317

DİJİTALLEŞEN DÜNYADA TÜKETİM TOPLUMU VE RESİM SANATI
Taylan ÇETİN……………………..…………………………….…..……………….………………….…………….....……..327

TÜRK KÜLTÜR VARLIKLARINDA YAŞAMIN BİÇİMLENMESİ
Hakan ÇİLOĞLU……………….…………………..…………….…………...………………...……………….................335

Ulakbilge Dergisi; DOAJ, ERIH PLUS, MLA ve CEEOL tarafından dizinlenmektedir.

Dergimiz aşağıda listelenen kütüphanelere **CEEOL** aracılığıyla iletilmektedir.

Australia
University of Technology, Sydney
Austria
Karl-Franzens-Universität, Graz
Universität Wien

Commission européenne – Direction générale de l'éducation et de la culture Direction – Jeunesse, société civile, communication Unité – Bibliothèque centrale
Katholieke Universiteit Leuven
Bulgaria

Centre for Advanced Studies, Sofia
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
Canada
Carleton University, Ottawa
McGill University Library, Montréal
The University of Western Ontario
Czech Republic
Charles University in Prague, Faculty of Social Sciences

Statsbiblioteket/State and University library, Århus

Syddansk Universitet/University of Southern Denmark
Finland

University of Helsinki

Ecole Normale Supérieure Lettres et Sciences Humaines(ENS LSH), Lyon

Bibliothèque des langues et civilisations – GIP Bulac, Paris

Staatsbibliothek zu Berlin
UB Freiburg
UB Greifswald
Hochschule Heilbronn
UB Konstanz
Bayerische Staatsbibliothek, München
UB Potsdam

Central European University, Budapest
Italy

European University Institute, Firenze

Hebrew University Library, Jerusalem

The National Library of Israel
Japan

Monash University Library, Melbourne

Österreichische Nationalbibliothek, Wien
Universität Salzburg
Zentrum für soziale Innovation (Centre for social Innovation), Wien
Belgium
Council of Europe / Conseil de l'Union Européenne

American University in Bulgaria, Blagoevgrad
New Bulgarian University, Sofia

University of Alberta
University of Manitoba Libraries
University of Toronto

Palacký University Olomouc
Ústav pro studium totalitních režimu / The Institute for the Study of Totalitarian Regimes
Denmark
The Royal Library/Copenhagen University Library

University of Eastern Finland, Joensuu Campus Library, Joensuu
University of Turku
France
B.D.I.C. – Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine, Nanterre Cedex
Collège de France – Bibliothèque byzantine, Paris Cedex
Germany
UB Frankfurt/Main
UB Gießen
SUB Hamburg
TULB Jena
UB Leipzig
Max-Planck-Gesellschaft, München
UB Regensburg
Hungary

Università di Bologna – Biblioteca centralizzata ”Roberto Ruffilli”
Università degli Studi di Trieste
Israel
Tel Aviv University – Elias Sourasky Library

The University of the Sacred Heart, Tokyo

Netherlands
University of Amsterdam
Erasmus University Rotterdam
University of Groningen

Norway
Norwegian University of Science and Technology, The NTNU Library, Trondheim
University of Oslo

Poland
University of Silesia, Katowice
Index Copernicus
Pedagogical University, Kraków
Opole University
University of Warsaw
University of Bielsko-Biala
Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków
Lodz University
Adam Mickiewicz University, Poznań

Romania
Universitatea din Bucureşti
Universitatea "ANDREI ŞAGUNA", Constanța
Universitatea de Vest – Timişoara
Universitatea de Vest "Vasile Goldiş" – Arad
Universitatea Babeş Bolyai – Cluj-Napoca
Universitatea Alexandru Ioan Cuza – Iaşi

Slovakia
Štátna vedecká knižnica v Prešove
Univerzitná knižnica v Bratislave / University Library in Bratislava

South Korea
Hankuk University of Foreign Studies

Spain
Universidad de Las Palmas de Gran Canaria
Universidad de Málaga

Sweden
Södertörns Högskola/Södertörn University, Huddinge
Uppsala University Library

Switzerland
Universitätsbibliothek Basel
Bibliothéque cantonale et Universitaire, Fribourg
Zentral- und Hochschulbibliothek KANTON LUZERN
Schweizerische Osteuropa-Bibliothek, Bern
University of Lausanne
Zentralbibliothek Zürich, Kantons-, Stadt- und Universitätsbibliothek

United Kingdom
University of Bath
London School of Economics and Political Sciences (LSE)
UCL School of Slavonic and East European Studies, University College London
University of Oxford, Bodleian Library
University of St. Andrews
University of Glasgow
The British Library, London
The University of Manchester

University of Sussex

United States
University of California Berkeley, Doe/Moffitt Libraries
Bucknell University, Lewisburg, Pa.
University of California, Los Angeles (UCLA)
University of Chicago
Columbia University in the City of New York
Creighton University
Duke University
University of Florida
Harvard College, Harvard University Library
University of Iowa Law Library, Iowa City, IA
University of Kansas
Center for Jewish History, New York
Cornell University
University of Denver
Emory University, Atlanta
Georgetown University
University of Illinois Urbana Champaign
Indiana University, Bloomington
George C. Marshall European Center for Security Studies
Miami University, Oxford, Ohio
University of Minnesota, Minneapolis
University of Pittsburgh
Rice University
The Library of Congress
United States Holocaust Memorial Museum
Yale University
University of Michigan
University of North Carolina at Chapel Hill
Princeton University
Stanford University
University of Wisconsin Madison
Washington University in St. Louis
Yeshiva University

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

İnceleme

TÜRK KÜLTÜR VARLIKLARINDA YAŞAMIN BİÇİMLENMESİ

Hakan ÇİLOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, hakanciloglu(at)marmara. edu. tr
ORCID: 0000-0002-7461-2355

Çiloğlu, Hakan. "Türk Kültür Varlıklarında Yaşamın Biçimlenmesi". ulakbilge, 35 (2019 Nisan): s. 335-343.
doi: 10.7816/ulakbilge-08-35-05

Öz

Yaşam, yalnızca zamanın kavramlar içeren, akılda kalan izleri ve görünümleriyle açıklanabilir. Çünkü yaşamın hafızası vardır. Hayatın içinde yaşamdan geçmişe dönük pek çok olay hatırlanır. Bu araştırmada; yaşamda değişen etki ve görünüm zenginliğinin kültür varlıklarında farklı yapı, kompozisyon, desen ve motiflerle yine aynı zenginlikle temsil edildiği görülmüştür. Yaşamın belirli bir süreci kapsadığı bilinci, insanı sonsuzluk özlemi içinde, sonsuzluğun en güçlü göstergesi olan gökyüzüne yöneltmiştir. Gökyüzü, sonsuzluk ve yaşam bilincini Türk dini mimari plan ve yapılarında, kubbe tasarımlarında, kubbe desenleri, kapı, pencere, diğer iç mekan süsleme ve eşyalarda görmek mümkündür. Doğa; ilkbaharda açan ve sonbaharda düşen yapraklarla bile yaşamı anlatır ve bu anlatım çeşitli biçimler ve zengin görünümlerle geleceğe taşınır. Bu araştırmada Türk kültür varlıklarında yaşamın biçimlenmesini etkileyen durumlar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: kültür, sanat, yaşam, mimari, halı, desen, motif, mezar taşı

Makale Bilgisi
Geliş: 9 Ocak 2019 *Düzeltme: 18 Haziran 2019* *Kabul: 5 Mart 2019*
DOI: 10.7816/ulakbilge-08-35-05

© 2019 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4. 0lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Geçmişten günümüze kültürümüzde yaşam ortamına estetik unsurlar yükleme çabaları, yaşamda gözlemlenen miktarlar içeren kavramların uygulanmasıyla mümkündür. Bu nedenle ülkemizin tarihi derinliklere sahip kültürel yapısında, her bireyin ilgilerine göre bilgi farklılıkları olsa da, yaşamında fonksiyonelliğin yanında estetik özellikler aramıştır. Tarihi süreçten günümüze yaşam bilincinin sanata biçim vermesiyle, kültürümüze her alanda önemli eserler kazandırılmıştır. Mimari ve tüm kullanım eşyaları; hayat ve yaşamdaki tüm duygu ve düşüncelerin formlarla anlamlandırıldığı, konuşmayan fakat bakınca görülebilen sessiz yüz ifadeleri gibidirler. Dönemler içinde eklentilerle zenginleşen görünümleri ve teknikleri farlı olsalar da, kompozisyonlarda küçük – büyük etkileriyle hepsi hayat ve yaşamı anlatırlar. Yaşam; bir sistem içindeki maddesel varlıkların gelişme, çoğalma ve çevresiyle olan ilişkilerinin bütünüdür (Ana Britannica, c. 22, s. 316). Bir olayın başladığı andan, şimdiki zamana kadar miktarları değişen evrelerini kapsar. Hareket, enerji, aktiflik, büyüklük ve bunların karşıtlarıyla birlikte yaşam; kavramlar dünyasının bütünüdür. Zaman ilerlerken başlamayan herhangi bir durumun yaşamından söz edilemez. Her varlığın değişen yaşam süreçlerinde yaşam şekilleri farklılıklar gösterir. Başka bir söylemle yaşam; zor şartlara karşı güçlü durabilmek ve hayatta kalmayı başarabilmektir (Görsel 1, 2).

Görsel 1. Duvarda yaşamlarını sürdürebilen bitkiler.
Görsel 2. Deniz kenarında, sıcak kumda, zor koşullara rağmen çiçek açan ayçiçeği.

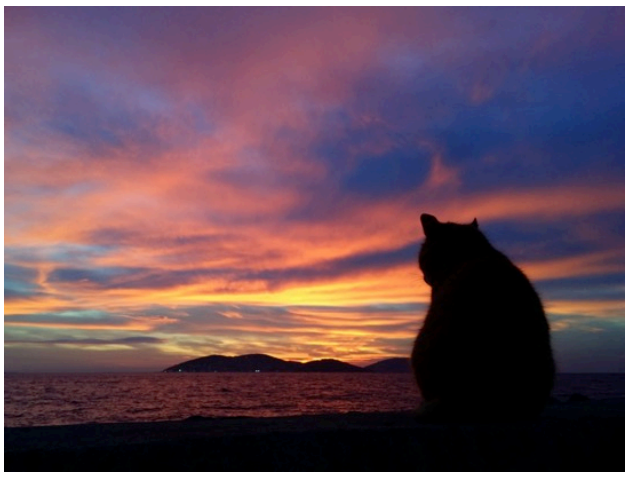
İnsan; var olduğu ilk andan günümüze, dünya ve evrendeki yaşamı sürekli araştırmaktadır. Dünya 24 saatlik düzenli dönen hareket yapısında zengin görünümler sunar. Yaşam içinde şekillenen pek çok olay, insan bilincinde önemli bir farkındalık yaratır ve insan sürekli değişen kavramlarla yaşar (Tunalı, 1990: 15 – 17). Mevsimlere göre kimi zaman kısa, kimi zaman uzun günler, çiseleyen yağmurun ya da esen rüzgarın şiddetini arttırması, bulutların yoğunluğundaki değişimler, bazen durgun, hırçın ve kıyıdan uzaklaştıkça yükselen dalgalar; her varlığın hayatlarındaki farklılıklar gibidir. Hayat içinde değişen ve bire bir tam tekrarı yaşanamayan olaylardaki kavramlar, insana yaşamı ve sahip olduğu ömür denilen sınırlı süresindeki beklentilerini sorgulatır ve insanı yaşamda kişisel fark yaratma adına çaba göstermeye yöneltir. Diğer yandan insan; yaşamındaki tüm olaylarda mutluluğu arar ve mutluluk duygusunu sorgular. Dünya üzerinde yaşamı mümkünleştiren ve sonlandırmada etken olan maddeler ve yerçekimi gibi faktörlere karşı yapılan bu çabalarda, birey kendini diğer insanlardan ayıran araştırma, gözlem ve düşüncelerle doğanın yaşam farkındalığını üretimlerine yansıtarak, insanlığın sosyal, kültürel, sanat ve bilim alanlarında gelişimine katkıda bulunmak ister (Hançerlioğlu, 1995: 18 – 21; Thomson, 1976: 23). Tarihi çağlardan günümüze insan yaşadığı doğayı tanıdıkça doğadaki oluşumlar, renkler ve doğada gözlemlediği tüm yaşamlardan edindiği bilgilerden faydalanmış, bilim sayesinde doğa ve evren, insanın yaşamda yön belirleme ve sanat üretimlerinde en büyük öğreti ustası olmuştur (Tunalı, 1989: 131). Doğanın yaşam sürecinde olaylara bakıldığında, tasarımı aynı, söylemi farklı benzerlikler bulunur. Gökyüzü bulutlanır, yağmur yağar; insan hüzünlenir, gözyaşı döker.

Güneşin doğan ilk ışıkları turuncu – sarı tonların aktifliğiyle hızla yükselirken, öğlen saatlerinde ısı ve sarı ışık en üst düzeye ulaşır ve gün biterken turuncudan kırmızıya dönen tonlarda batar. Güneşin doğuşundan batışına artan ve giderek azalan ısı ve ışık miktarı gibi, insanların yaşam enerjisi sabahtan giderek yükselir ve akşam olduğunda düşer. Güneş yeni bir güne doğru karanlığa gömülürken, insanlar da karanlık bir dünyaya uyurlar. Her ilkbahar gelişinde güneşin dünyayı aydınlatan sarı ışığıyla doğa canlanır ve yaşam yeniden başlar. Yeni çıkan yaprak ve bitkilerle doğayı genel bir sarılık kaplar. Çünkü sarı; aktiflik ve enerjinin rengidir (Görsel 3, 4). Kırmızı ise bitişin ve durağanlığın rengidir. Güneşin ışık ve ısı etkisini kaybederek günbatımında kırmızıya dönen tonlarında yaşanan bir günün daha sonuna yaklaşılır (Görsel 5).

Görsel 3. İlkbaharda sarı tonlarda yeni çıkan çınar ağacı yaprakları.

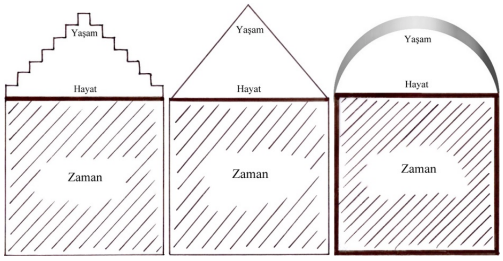
Görsel 4. Yeni çıkan çam ağacı yapraklarında sarı renk.

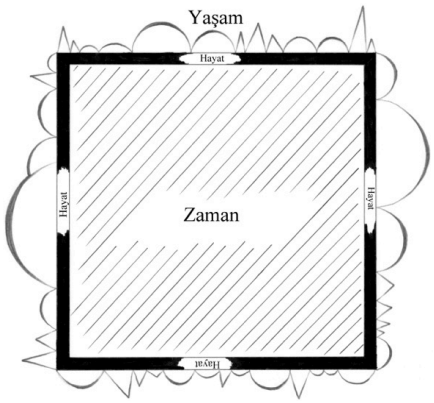
Görsel 5. Günbatımının kırmızı tonları.

Yaşam ve Kavramlar İlişkisi

Zamanın sonsuzlukta kare gibi kararlı akışı içinde, dünyanın değişmeyen yörünge hareketindeki tüm olaylar, her anı farklı, zengin renkler ve boyutlarda yaşanmaktadır. Yaşam; birbirine benzeyen, fakat aynı olmayan canlılar gibidir. Geçmişte yaşanmış herhangi bir gün, bir önceki yıl gibi aynı yaşanmaz. Algılanabilen varlık ve olaylar başlangıçtan bitişe giden yolu izlerken, yaşamdaki farklı etki ve görünümler hayatın kompozisyonunu oluşturur. Yaşamın ve yaşamdaki kavramların tek ortak gerçeği, değişen miktarlarla başlangıç ve bitiş kavramı içinde yer almalarıdır. Küçük – büyük, az – çok, kısa – uzun, dar – geniş, boş – dolu, hafif – ağır, yakın – uzak, sığı – derin, açık – koyu, alçak – yüksek, sıcak – soğuk, yumuşak – sert, yavaş – hızlı ve daha pek çok fiziksel kavramlar, mutlu – mutsuz, sevinçli – hüzünlü, gülen – ağlayan, aktif – durağan gibi duygusal kavramlar gelip, geçer ve başlayan – biten kavramlardır. Hayatın içinde yaşamın yükselen, inen ve kendi içinde farklı etkilerle yaşanan aktiflik ve durağanlıklar, yüzey tasarımlarında kare, üçgen, daire ve canlı – cansız tüm varlıkların yapılarındaki özelliklerle açıklanabilir. Doğada aktiflik ve sertlik içeren yapılar ve olaylar üçgen, hareket ve yumuşaklık içerenler daire, durağanlık ve kararlılık içerenler ise, kare ile ilişkilendirilebilir. Evrende hiç bir varlık durumunu sonsuza dek koruyamaz. Her nesne, madde ve olay; kendi içinde değişen; yükselen ve düşen değerlerle başlar ve biter (Çizim 1 – 4). Yaşam; doğadaki olayların işitilir, görülür ve hissedilir özellikleri sayesinde, bilgi ve tecrübe birikimiyle tanımlanabilir somut bir kavram gibi düşünülse de, geçen süreçteki olayların çıkışlı – inişli yapılanmasıyla yaşam soyut bir kavramdır. Yaşam ancak zamanın kavramlar içeren akılda kalan izleri ve görünümleriyle açıklanabilir.

Çizim 1 – 3. Hayatın zaman sürecinde yükselen ve inen yaşam evreleri.

Çizim 4. Hayat ve zamanın kararlı yapısında yaşamda miktarları değişen, sertlik, aktiflik, yumuşaklık ve hareket gibi kavramların yükselen ve inen yapısı.

Bir deniz kenarında kıpırtıların açıldıkça büyümesi, deniz dalgasında küçük ve büyük damlalar, bir çiçekte çeşitli büyüklükteki yapraklar, ya da bir yaprak büyürken yüzeyi ve kenarında oluşan doku ve şekillerin yaprağın bitimine doğru kendi içinde artan ve azalan yapıları, küçük ve büyük çınar yaprakları karşılaştırıldığında küçük bir çocukla yetişkin insan arasındaki gibi yaşamdaki aktiflik ve enerji farkı ve sonbaharda düşen bir yaprağın doku ve renk değişimindeki değerler ve doğadaki tüm olaylar yaşamı anlatır (Görsel 6 – 8).

Görsel 6. Kıyıya vuran dalganın yükseliş ve geri çekilişinde değişen su miktarları.

Görsel 7. Bir yaprağın üçgen aktifliklerle yükselen ve zirveden başladığı noktaya dönüşünün; yaşam evreleri, hayat ve zamanın başlangıç – bitiş, varlık – yokluk kavramlarına benzeyen yapısı.

Görsel 8. Sonbaharda düşen çınar yaprağında yaşam evreleri ve hayatı gözlemlemek.

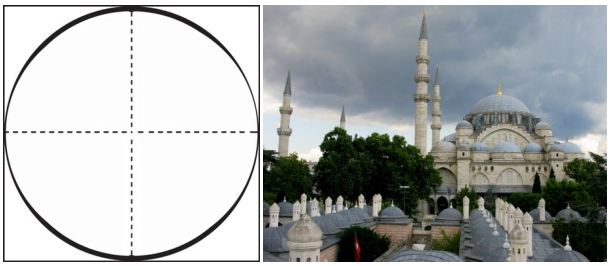
Yaşamın hafızası vardır. Hayatın içinde yaşamdan geçmişe dönük pek çok olay hatırlanır. Doğada ise, hayatın rengi sarı ışıkla başlayan yaşamın zamanda bıraktığı izlerini görmek mümkündür. Geçen zaman; yaşananları siler. Geride ise yaşananlardan yalnızca belli, belirsiz izler kalır (Görsel 9). Yaşamda zamanın izleri insan bedeninde de gözlemlenir. Bu nedenle pek çok insan zamana karşı durmak ve zamanın yaşamda bıraktığı izleri silmek ister.

Görsel 9. Bir palmiye ağacına bakıldığında aktif, sarı renk parlayan, yeni çıkan yapraklarından gövdeye inildikçe yaşamı sonbulan yapraklar, geçmiş yaşamların giderek kaybolan ve en aşağıda zamanın sildiği izlerle hayat, zaman ve yaşamın gözlemlenmesi.

Yaşamın Kültür Varlıklarında Biçimlenmesi

Yaşamda değişen etki ve görünüm zenginliği kültür varlıklarına farklı yapı, kompozisyon, desen ve motiflere yine aynı zenginlikle yansımıştır. (Anbarlı Bozatay, 2011: 41; Hançerlioğlu, 1989: 232). Eserlerde yaşamdan duygulara dokunan izler görmek mümkündür. Zaman sürecinde başlayan ve biten kavramlar yaşamda her olayın tasarımıdır. Yaşamın belirli bir süreci kapsadığı bilinci, insanı sonsuzluk özlemi içinde, sonsuzluğun en güçlü göstergesi olan gökyüzüne yöneltmiştir. Evren; kompozisyon içinde farklı büyüklükteki dairesel yapılarla; içlerinde tüm olaylar, hareket ve aktifliklerin daire ve üçgenlerle yapılan bir tasarım gibi düşünülebilir. Evrendeki her oluşumun hareketi, bunların yüzeylerindeki farklı hareket ve aktifliklerin başlangıçtan sona giden sistemli yapıları; güneşin doğuşundan batışına artan ve azalan etkiyle dairesel hareket çizgisi gibi kararlı, kare gibi yapıdır (Çizim 5). Gökyüzünün kare gibi kararlı bu yapısındaki genel kompozisyonu içinde farklı büyüklük, etki ve ömürlerdeki gezegenlerin, miktarlarla değişen hareket, aktiflikler ve kavramlara dayalı tüm olayları, resimleme teknikleri içinde oluşan küçük dokular gibidir. Gökyüzü, sonsuzluk ve yaşam bilincini Türk dini mimari plan ve yapılarında, kubbe tasarımlarında, kubbe desenleri, kapı, pencere ve diğer iç mekan süsleme ve eşyalarda görmek mümkündür. Camilere bakıldığında kararlı kare, dikdörtgen alan içinde büyük kubbe; evren, etrafındaki küçük kubbeli yapılar ise galaksiler ya da gezegenler olarak düşünülebilir (Görsel 10).

Çizim 5. Hayat ve zamanın kare gibi kararlı yapısında yükselen ve inen yaşam evreleri.

Görsel 10. Süleymaniye Camii (1550 – 1557), İstanbul.

Yaşamda değişen, yükselen ve inen evrelerini küçükten büyüğe kubbe dizilimlerinde, büyük kubbenin altında yer alan kemerli yapının basamaklarında ve küçükten giderek büyüyen ve tekrardan küçülen pencere yapılarında görmek mümkündür (Görsel 10 – 12). Her pencere yine hayatın yaşam evrelerinde kendi içinde değişen çıkış ve inişleri düşündüren kemerli yapıdadır (Görsel 11 – 13). Pencerelerin içlerinde küçükten büyüğe sıralanan pencerelerin içlerindeki desenler ise, yaşamda zaman sürecinde değişen miktarları temsil etmektedir (Görsel 11 – 13). Güneşin konumuna göre kubbeye vuran ışık; yaşamın aydınlık ve karanlık yüzünü göstermektedir (Görsel 11). Büyük kubbenin alt kemerindeki pencere dizilimlerine vuran; inceden giderek kalınlaşan ve tekrardan incelen gölgede yine güneşin doğuşundan batışına etkisi gibi, yaşamın yükselen ve inen yapısını ve hayatın kendisini görmek mümkündür (Görsel 12, 13).

Görsel 11. Süleymaniye Camii detayı. Kubbenin altındaki kemerli bölümde yaşamın yükselen ve inen basamakları.

Görsel 12. Nuruosmaniye Camii (1748 – 1755), İstanbul.

Görsel 13. Nuruosmaniye Camii detayı. Kemerin üstünde basamaklar, pencere dizilimleri ve vuran gölgede yaşamın yükselen ve inen yapısını ve hayatı gözlemlemek.

Yaşam olaylarını; köklü kültürümüzde önemli bir yere sahip halı sanatımızda dokuyanların özel, hiçbir görsel sanat eğitimi almadan, dönem ve yöresel farklılık yaratan soyut desen ve motiflerle halılara aktardığı görülür. İç mekanın vazgeçilmez eşyalarından olan halılarda yaşam kavramları gözlem, farkındalık, duygu ve düşüncelerle çeşitlenen kompozisyonlarda anlam kazanarak, zengin ve soyut anlatımlara dönüşmüştür.

19. yüzyıl Çanakkale halısı; hayatta yaşamın yükselen ve inen basamaklarının kompozisyonudur. Tekrar eden iki desenin ortalarında; dörtkenarında yaşamda oluşan aktiflik ve hareketi temsil eden üçgenlerle hayat ve zamanın kararlı yapısını temsil eden kare motif; içlerinde hayat ağacı motifleri bulunan karelerle çevrilidir. Orta desenin içinde ve dışında gökyüzü ve sonsuzluğu temsil eden yıldız motifleri bulunmaktadır. Köşelerde yer alan sekizgen motifler; geçen zamanın kararlı yapısını temsil etmektedir. Aynı motifin kullanıldığı bordür deseni; değişen yaşam sürecinde akıp giden zaman dilimleriyle orta zemini çevrelemektedir (Görsel 14).

18. yüzyıl Konya halısının orta zemininde hayat ve zamanın kararlı kompozisyonu iki büyük kare alan içinde; yaşamın kendisi ve yaşamda başlayan, biten kavramlar; üçgen dizilimli birbirine bağlı, küçükten büyüyen ve tekrardan küçülen dört desenle yer almaktadır. Küçük desenler içindeki yıldız motifi; gökyüzü, sonsuzluk ve gökyüzünün derinliğinde parlayan yıldızların sonsuzluğuna özlem duygusuyla ilişkilidir. Kare alanların köşelerindeki üçgen motifler; zaman kavramında yaşamdaki olayların kararlı yapısını göstermektedir. Orta zemini yine; yaşamda değişen aktiflikleri simgeleyen motifler bulunan bordür çevrelemektedir (Görsel 15).

Görsel 14. Çanakkale, 19. Yüzyıl. 138x200 cm. Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul. Env. No: 1609

Görsel 15. Konya, 18. Yüzyıl. 120x207 cm. Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul.

16. yüzyıl Konya halısının orta zemini; basamaklarla gökyüzüne yükselen ve inen yaşam çizgisiyle bölünmüştür. Çizginin zirvesinde; karşılıklı iki üçgenden oluşan motif, gökyüzüne el açmayı simgelemektedir. Mavi zeminli alan doğa ve yaşamı, kırmızı zeminli alan ise yaşamın ötesi ve umudu temsil etmektedir. Kırmızı zeminin dikdörtgen bölümü hayat ve zaman, basamaklı üçgen bölüm ise, yaşamın yükselen ve inen kavramlarıdır (Çizim 1 – 4). Orta zemini çevreleyen geniş bordürde; kare gibi kararlı ve durağan, dört birimlerin yer aldığı bitkisel motifler bulunmaktadır (Görsel 16).

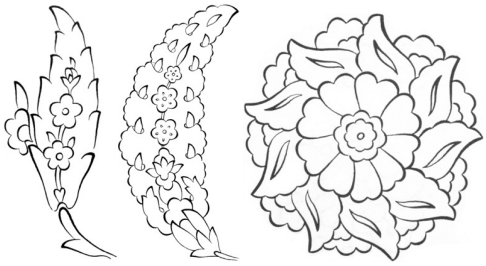
18. yüzyıl Kula halısının orta zemininde hayat ve zaman kavramı içinde yaşamın yükselen ve inen basamakları yer almaktadır. Yıldız kümelerinin oluşturduğu desen; gökyüzü kavramlarıyla ilgili olup, hayatın ötesinin bilinmezliğini, yıldızların sonsuzluğuna duyulan özlemi ve bilinmezliğe açılan kapıda umuda parlayan yıldızları temsil etmektedir. Orta zeminin yıldız desenli, basamaklı bölümün dışında küçük, ters üçgen motiflerinin sıralanışı; iki ayrı dünya yaşamının anlatımıdır. Diğer açıdan; gökyüzünde yükseklerde dolaşan bulutların yağmura dönüşerek, yeryüzüne düşmesi gibi, farklı bir hayata geçişi simgelemektedir. Üst bölümde yan yana dizilen dört üçgen motifinin her biri, yaşamın çıkışlı – inişli evrelerini ve zaman kavramının dışına çıkılamayan hayatın, dört köşeden oluşan kare gibi kararlı yapısını temsil etmektedir. Bitkisel motifli dar bordürler ve geniş bordür yine yaşamla ilgilidir (Görsel 17).

Görsel 16. Konya, 16. Yüzyıl. 124x160 cm. Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul. Env. No: 907

Görsel 17. Kula, 18. Yüzyıl. 117x169 cm. Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul. Env. No: 296

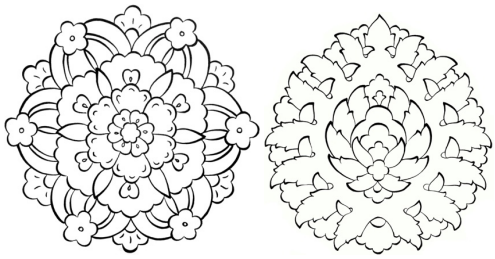
Doğada yaşamın giderek artan ve tekrardan azalan etkisi, Türk süsleme sanatında yaprak, ya da çiçeklerin ve diğer süsleme motiflerinin inceden giderek kalınlaşan ve tekrardan incelen çizgilerinde ve desen kompozisyonlarda da görülür (Görsel 18 – 22), (Çizim 4).

Görsel 18. Yaprak motifi. Kadırga, Sokulu Mehmet Paşa Camii çinilerinden. İstanbul.

Görsel 19. Yaprak motifi. III. Murad Türbesi çinilerinden. İstanbul.

Görsel 20. Penç motifi. Rüstem Paşa Camii çinilerinden. İstanbul.

Görsel 21. Penç motifi. Rüstem Paşa Camii çinilerinden. İstanbul.

Görsel 22. Hatayi motifi. Üsküdar, Çinili Camii çinilerinden. İstanbul.

Türk kültüründe soyut anlamlar içeren diğer önemli bir grup; mezar taşlarıdır. Sessiz yapılarında hayat ve yaşamdan mesajlar gizlidir. Bazılarının soğukluğunu, bir dönem ziyarete gelen yakınlarının duyguları ve dokunan elleri ısıtır. Yüzeyinde kişi bilgileri ya da umuda dönük desenler bulunan kare – dikdörtgen bölüm; zamanda belirli bir süreç kapsayan hayatın bilinen kararlılığını, üzerlerinde bulunan çeşitli dairesel ya da üçgen bölüm ise, yaşamın başlayan, yükselen ve biten genel kavram yapısını temsil eder (Görsel 23 – 24), (Çizim 1 – 3).

Görsel 23. Gazi Atikali Paşa Camii mezar taşları Beyazıt, İstanbul.

Görsel 24. Koca Sinan Paşa Külliyesmezar taşları. Çemberlitaş, İstanbul.

Sonuç

Bu araştırmada tarihi süreçte Türk kültürü eserlerinde yaşama ait tüm kavramların; araştırma, bilgi, gözlem ve düşünmeyle kavranabilen sessiz, soyut anlatımlarla yer aldığı görülmüştür. Bilincin duygu ve düşünceler yüklü kompozisyonlara dönüştüğü eserler, estetik yorumlama gücünün günümüze birer öğretisidir. İçinde yaşanılan doğa ve çevre bilinciyle duyguların ifadesi olan kültür varlıklarına karşı, günümüzde üretimi devam edenler yalnızca ezbere dayalı, geçmişin tekrarları niteliğindedir. Kültür ve sanatın gelişimi ve geleceğe aktarımını doğru sağlamayan; araştırma, bilgi, gözlem ve düşünce eksikliğiyle devam ettirilen alanlarda yalnızca geçmişin kopyaları üzerinden yapılan üretimler, kimlik sorununa yol açmaktadır. Diğer yandan günümüzde çeşitli nedenlerle duygu ve düşünceler yansıması bireysel üretimlerin yerini kolay erişilir ve tüketilir sanayi üretimlerinin almasıyla önem yitiren uğraşlar, kültürümüzü oluşturan tarihsel birikimin aktarımını durdurmaktadır. Çünkü kültürel üretimleri gelecek nesillere nedenleriyle anlatmak ve devamını sağlamak, kültür miraslarını korumak kadar önemlidir. Geçmişte düşünce zenginliğiyle yapılan bireysel üretimler, günümüzde yerini kalıplaşan üretimlere

bırakmıştır. Ayrıca yaşamı kolaylaştıran teknolojik araçlar; araştırma ve bilgi gelişimini oldukça kolaylaştırma amaçlı olsalar da, eksik ya da yanlış kullanım yaygınlığı düşünmenin önüne geçerek, yeni ve doğru düşünce üretmeyi durdurmaktadır. Bireyin kültür ve sanat kimliği içindeki yeri ve katkısı olarak düşünüldüğünde, bireyin mutsuz dünyası kaçınılmazdır. Çünkü insanın en önemli özelliği ve mutluluğu kendisini ifade eden, duygular yüklediği başarılı bireysel üretimlerle değer görmesidir. Günümüzde pek çok insan tarihi bir mekan ya da mekanın süsleme ve eşyalarındaki desen özelliklerinin ardındaki düşünceleri bilmemektedir. Merak etmeyenler ve düşünmeyenler kültür ve sanatı geleceğe taşıyamaz ve dünyada bir iz bırakabilme mutluluğunu yaşayamazlar. Fakat doğa; var olduğu andan günümüze ilkbaharda açan ve sonbaharda düşen bir yapraklarla bile yaşamı anlatır ve bu anlatımı sürekli değişen zengin görünümlerle geleceğe taşır.

Kaynaklar

Ana Yayıncılık. (1990). *Ana Britannica*. C. 22, s. 316, 317, İstanbul: Ana Yayıncılık.

Anbarlı Bozatay, Ş. (2011). *Sosyoloji.* İstanbul: Beta Yayıncılık.

Aslanapa, O. (1984). *Türk Sanatı.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aslanapa, O. (1987). *Halı Sanatı'nın Bin Yılı.* İstanbul: Eren Yayncılık.

Aslanapa, O. (1990). *Türk Sanatı.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Barışta, H. Örcün. (1988). *Türk El Sanatları.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Hançerlioğlu, O. (1989). *Felsefe Sözlüğü.* 7. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hançerlioğlu, O. (1993). *Felsefe Ansiklopedisi*. 2. Basım, C. 7, s. 356 – 360, 527 – 529, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hançerlioğlu, O. (1995). *Düşünce Tarihi*. 6. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, E. (1984). *Kültür Üzerine.* 2. Basım, İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Öney, G. (1992). *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları.* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sözen, M. , Tanyeli, U. (1986). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Remzi Kitabevi

Thomson, G. (1976). *İnsanın Özü*, Çev. Üster, C. İstanbul: Payel Yayınları.

Tunalı, İ. (1989). *Estetik*. 3. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tunalı, İ. (1990). *Felsefe*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

TDK. (1988). *Türkçe Sözlük*. C. 1, 2, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yetkin, Ş. (1991). *Türk Halı Sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsellerin Kaynakçası

Görsel 1. Çiloğlu, H. (2019). Duvardaki bitkiler. Çemberlitaş, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 2. Çiloğlu, H. (2015). Deniz kenarında çiçek açan ayçiçeği. Pavli Adası, Pendik, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 3. Çiloğlu, H. (2017). İlkbaharda çınar ağacı yaprakları. Sakarya Üniversitesi [Fotoğraf].

Görsel 4. Çiloğlu, H. (2017). Yeni çıkan çam ağacı yaprakları. Pendik, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 5. Çiloğlu, H. (2018). Günbatımının kırmızı tonları. Dragos Sahili, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 6. Çiloğlu, H. (2018). Kıyıya vuran dalga. Şile Limanı, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 7. Çiloğlu, H. (2019). Yaprak [Fotoğraf].

Görsel 8. Coşkun, G. (2017). Çınar yaprağı [Fotoğraf]. İetişim: galinagulsen@gmail. com

Görsel 9. Çiloğlu, H. (2019). Palmiye ağacı. Cevizli, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 10. Çiloğlu, H. (2019). Süleymaniye Camii, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 11. Çiloğlu, H. (2019). Süleymaniye Camii detayı [Fotoğraf].

Görsel 12. Çiloğlu, H. (2019). Nuruosmaniye Camii. Çemberlitaş, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 13. Çiloğlu, H. (2019). Nuruosmaniye Camii detayı [Fotoğraf].

Görsel 14. (1988). *Türkish Handwoven Carpets*. Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, C. 2, Code 0103

Görsel 15. (1990). *Türkish Handwoven Carpets*. C. 3, Code 0288

Görsel 16. (1992). *Türkish Handwoven Carpets.* 2. Basım, C. 1, Code 0060

Görsel 17. (1988). *Türkish Handwoven Carpets*. C. 2, Code 0144

Görsel 18. A. Birol, İ. , Derman, Ç. (2017). *Motifler.* 13. Basım, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, s. 27

Görsel 19. A. Birol, İ. , Derman, Ç. (2017). s. 29

Görsel 20. A. Birol, İ. , Derman, Ç. (2017). s. 40

Görsel 21. A. Birol, İ. , Derman, Ç. (2017). s. 58

Görsel 22. A. Birol, İ. , Derman, Ç. (2017). s. 93

Görsel 23. (2019). Gazi Atikali Paşa Camii mezar taşları. Çemberlitaş, İstanbul [Fotoğraf].

Görsel 24. (2019). Koca Sinan Paşa Külliyesi mezar taşları. Beyazıt, İstanbul [Fotoğraf].

Çiloğlu, Hakan. "Türk Kültür Varlıklarında Yaşamın Biçimlenmesi". ulakbilge, 35 (2019 Nisan): s. 335-343. doi: 10. 7816/ulakbilge-08-35-05

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

SHAPING OF LIFE IN TURKISH CULTURAL ASSETS

Hakan ÇİLOĞLU

Abstract

As life is an abstract concept, it can be explained only by the traces and appearances of time, which contain concepts. Because life has memory. Many events in the past are remembered in life. In this study, it is seen that the richness of the changing effect and appearance in life is represented by the same richness in the cultural assets with different structures, compositions, patterns and motifs. It is possible to see the sky, eternity and life awareness in Turkish religious architectural plans and structures, dome designs, dome patterns, door windows, other interior decorations and furniture. People who are away from research, observation, knowledge and thinking development efforts in society cannot carry culture and art to the future. But nature; Even with a leaf that opened in spring and fall in autumn, it tells life and brings this expression to the future with rich looks. In this study, the conditions affecting the shaping of life in Turkish cultural assets were observed and examined.

Keywords: culture, art, life, architecture, carpet, pattern, motif, headstone